

دستور العمل تکمیل زیج حیاتی

مرکز بهداشت شهرستان گلپایگان

واحد آمار

تعریف زیج حیاتی

زیج در لغت، معرب کلمه فارسی زیگ و به معنای تعیین احوال ستارگان و جدولی است که از آن به حرکات سیارات معرفت یابند.

زیج حیاتی ورقه ای با طول و عرض ۷۰ در ۵۰ سانتیمتر که در آغاز (سال ۱۳۶۷)، فقط برای نمایش وقایعی که در زمینه تولد و مرگ اتفاق می افتاد، فراهم آمد و به تدریج در جریان کار، از سویی کارایی و سهولت کاربرد خود را نشان داد و از سویی دیگر برای افزودن باره ای داده ها، چه در تکمیل داده های پیشین و چه افزودن داده های نو، آمادگی و ارتقاء یافت.

اول بار در سال ۱۳۶۷، نمونه زیج حیاتی در خانه های بهداشت کشور بکار گرفته شد. این زیج دارای چند دایره متحدالمرکز و ۱۲ قطاع (به نشانه ۱۲ ماه سال بود و به همین دلیل نام خود را از جدول موجود در رصد خانه ها وام گرفت) و ۳ جدول مربوط به ثبت جمعیت منطقه، موالید و مرگ بود و چون از آن برای ثبت آمارهای حیاتی بهره گرفته می شد، پسوند حیاتی را به آن دادند. زیج های اولیه غالباً سیاه و سفید تهیه می شد و لی به تدریج با اثبات کارایی این ابزار، چاپ و سپس چاپ رنگی آن با گسترش جداول موجود در آن میسر گردید.

کارایی زیج حیاتی

زیج حیاتی وسیله ای بسیار خوب و مناسب برای ثبت وقایعی چون تولد و مرگ است. با استفاده از داده های آن می توان وقایع نادری مانند مرگ مادران را پیگیری کرد و با بررسی دلایل وقوع آنها، از نقاط ضعف نظام بهداشتی و اجتماعی منطقه، ارزیابی روشنی به دست داد. تنها با این ابزار است که به طور همزمان امکان ارزیابی فعالیتها توسط بهورز، مسئول مرکز بهداشتی درمانی، مسئول شهرستان و مسئولین سطوح بالاتر نظام شبکه بهداشت و درمان میسر می گردد. با محاسبه شاخص های مورد نیاز و مرتب کردن آنها بر حسب نتیجه در درون استان می توان مناطق با عملکرد پایین را مشخص کرد، نقاط ضعف آن مناطق را شناسایی و مداخلات مناسب برای رفع مشکل را طراحی و اجرا نمود. بنابراین مشاهده می شود که وسیله ای به این سادگی قادر است کارایی مدیریتی خوبی داشته باشد

روش گرد آوری و تجزیه و تحلیل و ارائه داده ها

مجموعه وقایع حیاتی مربوط به جمعیت تحت پوشش خانه های بهداشت و خدمات ارائه شده توسط بهورزان که در زیج های حیاتی به تفکیک محل سکونت (روستای اصلی و روستاهای قمر ثبت می شوند عبارتند از:

- تعداد و ترکیب سنی و جنسی جمعیت تحت پوشش و تعداد زنان همسر دار ۱۵ تا ۴۹ ساله که پس از سرشماری در ماه فروردین هر سال توسط بهورز بر زیج حیاتی ثبت می شود.
- وقایع مربوط به باروری و مرگ که پس از وقوع در جمعیت تحت پوشش به روش چوب خطی بر زیج حیاتی ثبت می گردند شامل:

۱. خاتمه بارداری منجر به تولد زنده و یا مرده زایی بر حسب:
  - ❖ جنس نوزاد
  - ❖ سن مادر
  - ❖ محل زایمان
  - ❖ فرد کمک کننده به زایمان
  - ❖ وزن هنگام تولد
  - ❖ ماه تولد

- ❖ سن (به تفکیک زیر یک ماه، ۱ تا ۴ سال، گروههای سنی ۵ ساله)
- ❖ جنس متوفی
- ❖ در مورد کودکان زیر ۵ سال بر حسب علت اصلی
- ❖ در مورد مادران باردار بر حسب علت اصلی

• وقایعی که به صورت فصلی با شمارش از پرونده های خانوار و دفاتر ممتد تنظیم خانواده انجام می شود و در زیج حیاتی ثبت می گردند شامل: تعداد افراد واجد شرایط تنظیم خانواده بر حسب نوع روش پیشگیری از بارداری مورد استفاده در ۴ مقطع زمانی (پایان ماههای خرداد، شهریور، آذر و اسفند)

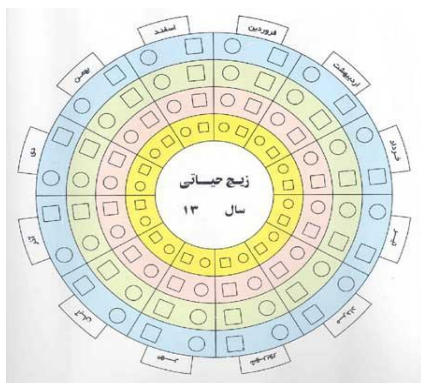
زیج های حیاتی سال قبل در فروردین ماه هر سال از دیوارهای خانه های بهداشتی که یک سال تمام فعال بوده اند جمع آوری می شود و پس از کنترل اطلاعات آن توسط مرکز بهداشتی درمانی مربوطه، برای ورود داده ها به رایانه، به مرکز بهداشت شهرستان منتقل می گردد تا اطلاعات مورد نیاز و شاخصهای آماری مربوطه استخراج گردد.

راهنمای تنظیم زیج حیاتی

فرم زیج حیاتی از ابتدا تا پایان هر سال، به دیوارهای خانه های بهداشت و پایگاههای بهداشت روستایی در روستا و پایگاههای بهداشت غیر ضمیمه شهری و مراکز بهداشتی درمانی شهری (پایگاه بهداشت ضمیمه) در شهرها نصب می شود. هر سال فرم جدید زیج حیاتی بر روی فرم سال قبل قرار می گیرد (تا ۳ سال).

همانطور که قبلا نیز گفته شد، هدف از تکمیل این فرم در خانه های بهداشت و پایگاههای بهداشت روستایی، داشتن اطلاعات آماری به هنگام و دقیق از جمعیت تحت پوشش روستایی و محاسبه شاخصهای جمعیتی- بهداشتی آن واحد و در نهایت، کل جمعیت روستایی تحت پوشش است تا بتوان هر ساله نتیجه فعالیتهای واحدهای ارائه دهنده خدمات بهداشتی درمانی (خانه های بهداشت و پایگاههای بهداشت روستایی) را به صورت کمی ارزیابی کرد و برای تحقیقات علمی اطلاعات کامل و به هنگامی در اختیار داشت. برای رسیدن به این هدفها عملکرد درست همه کسانی که به نوعی در این کار دخالت دارند، بسیار مهم است.

در بالا و وسط صفحه زیج حیاتی، نام دانشگاه یا دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی، نام مرکز بهداشت شهرستان و واحد مربوط (خانه بهداشت، پایگاه بهداشت روستایی و ...) قید می شود.

بر حسب نوع جمعیت ایرانی و غیر ایرانی، اطلاعات در زیج ثبت می گردد.
(بر اساس نظر خواهی از سازمان ثبت احوال، فقط برای متولدینی که پدر آنها ایرانی است شناسنامه ایرانی صادر می شود). بنابراین کلیه خانوارهایی که پدر خانوار، ایرانی است جزو خانوارهای ایرانی محسوب می شوند و اطلاعات آنها در زیج حیاتی خانوارهای ایرانی درج می گردد و در غیر این صورت به عنوان اتباع بیگانه به حساب آمده و اطلاعات آنها در زیج حیاتی جمعیت غیر ایرانی ثبت می شود.
نکته: برای تعداد کم جمعیت های غیر ایرانی هم زیج حیاتی جداگانه تهیه می گردد.

زیج های حیاتی خاص جمعیت غیر ایرانی نیز همانند زیج های حیاتی جمعیت ایرانی در پایان هر سال جمع آوری می شود و برای ورود به رایانه به مرکز بهداشت شهرستان تحویل می گردد و سپس مجدداً به واحد تهیه کننده آن عودت داده می شود تا بر روی دیوار آن واحد باقی بماند.

چنانچه در وسط سال مهاجر غیر ایرانی به منطقه وارد شد در آن سال زیج جداگانه ندارد و فقط سرشماری در آغاز هر سال انجام می گیرد و بر اساس آن زیج تنظیم می شود.

در پایگاه های روستایی ، داده های در ستون مربوط به روستای اصلی ثبت می گردد و به عنوان جمعیت روستایی به حساب می آید. به منظور تکمیل زیج حیاتی ، علاوه بر توجه به دو راهنما در دو طرف بالای برگه زیج حیاتی و زیرنویسهای هر یک از جداول باید نکاتی نیز مورد توجه باشند از قبیل:

زیج های کنونی دارای ۷ جدول و ۵ دایره متحد المركز است که در چهار رنگ چاپ می شود. دواير متحد المركز در نسخه های رنگی از داخل به خارج به ترتیب سفید (برای ثبت سال)، زرد (برای ثبت موالید زنده)، نارنجی (برای ثبت مرگهای ۱ تا ۱۱ ماهه)، سبز (برای ثبت مرگهای ۱ تا ۴ ساله) و آبی (برای ثبت مرگهای ۵ ساله و بالاتر) چاپ می شود.

در درون قطعه های ۱۲ گانه و در محدوده هر یک از رنگهای چهار گانه زرد، نارنجی، سبز، آبی یک مربع و یک دایره پیش بینی شده است: در زیج های حیاتی قابل استفاده در خانه های بهداشت مربع برای ثبت ارقام اتفاقاتی است که در روستای اصلی پیش می آید و دایره برای ثبت آن رقم اتفاقاتی است که در روستا یا روستاهای قمر حادث می شود. اگر خانه بهداشت بیش از یک روستای قمر داشته باشد مجموعه داده های آنها در همان یک دایره ثبت می گردد .

همین مفاهیم برای جمعیت غیر ایرانی هم که در پوشش واحدهای ارائه دهنده خدمات بهداشتی درمانی هستند کاربرد دارد.

هر کدام از اعداد درون دواير زیج حیاتی با سایر جداول کنترل می شود.

اعداد درون این دواير باید طوری نوشته شود که بدون چرخش دایره به راحتی از روبرو قابل خواندن باشد.

جدول جمعیت بر حسب سن و جنس

اولین جدول در سمت راست برگه زیج حیاتی، جمعیت تحت پوشش را نشان می دهد. مبنای این جدول سرشماری اول سال بهورز در روستاهای تحت پوشش است. پس از اتمام سرشماری، در آغاز ، اطلاعات جمع آوری شده بر حسب سن و جنس و به تفکیک روستای اصلی و روستا یا روستاهای قمر در جمعیت روستایی در این جدول ثبت می گردد.

منطقه و جنس	روستای اصلی		روستای قمر		کلی	
	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
سن (سال)						
کمتر از یکسال						
۱ تا ۴ سال						
۵ تا ۹ سال						
۱۰ تا ۱۴ سال						
۱۵ تا ۱۹ سال						
۲۰ تا ۲۴ سال						
۲۵ تا ۲۹ سال						
۳۰ تا ۳۴ سال						
۳۵ تا ۳۹ سال						
۴۰ تا ۴۴ سال						
۴۵ تا ۴۹ سال						
۵۰ تا ۵۴ سال						
۵۵ تا ۵۹ سال						
۶۰ تا ۶۴ سال						
۶۵ تا ۶۹ سال						
۷۰ تا ۷۴ سال						
۷۵ تا ۷۹ سال						
۸۰ تا ۸۴ سال						
۸۵ سال و بیشتر						
جمع						

در این جدول این جدول یک ستون مربوط به جمعیت زنان همسر دار وجود دارد. در ستون زن، هر یک از سطرهای ۱۰ تا ۱۴ سال، ۱۵ تا ۱۹ سال، ۲۰ تا ۲۴ سال.... تا ۴۵ تا ۴۹ سال به دو قسمت تقسیم شده است. در هر سطر، ستون سمت راست (یعنی ستون سفید) برای نوشتن کل جمعیت زنان، و ستون سمت چپ (یعنی ستون رنگی) برای ثبت رقم جمعیت زنان همسر دار در آن گروه سنی پیش بینی شده است. منظور از زن همسر دار، زنی است که در عقد شرعی و عرفی مردی قرار دارد چه در حال حاضر، در خانه همسر خود زندگی کند یا در خانه پدری خود ساکن باشد (صیغه به عنوان همسر شرعی محسوب می شود). کلیه افرادی که به منطقه ای مهاجرت می کنند و در آنجا ساکن می شوند باید بلافاصله در پوشش خدمات بهداشتی درمانی نزدیکترین واحد ارائه دهنده خدمت آن منطقه قرار گیرند. برای آنها پرونده خانوار تشکیل شده و اطلاعات آنها بر زیج حیاتی ثبت گردد.

چنانچه تعداد مهاجرین در منطقه زیاد باشد (هم مهاجرپذیر و هم مهاجرفرست) ضرورت دارد سرشماری مجدد در آبان ماه نیز صورت گیرد و جدول در زیج حیاتی بر اساس سرشماری وسط سال اصلاح شود.

جدول تولد بر حسب وزن و جنس نوزاد، سن مادر و شرایط زایمان

جدول دوم به ثبت اطلاعات دقیقتر مربوط به موالید اختصاص دارد. این جدول در طول سالهای استفاده از زیج تغییرات عمده یافته است. در این جدول همه ارقام بر حسب جنس نوزاد و به تفکیک روستاهای اصلی و قمر برای خانه های بهداشت ثبت می شود. در زیجهای کنونی رقم مرده به دنیا آمده ها، زنده به دنیا آمده ها، وزن هنگام تولد (کمتر از ۲۵۰۰ گرم، و بیشتر، وزن نشده) سن مادر در این تولد زنده و شرایطی که زایمان در آن صورت گرفته است (در بیمارستان، در منزل، زیر نظر مامای تحصیل کرده، مامای دوره دیده، یا مامای دوره ندیده) منعکس می گردد.

شرایط زایمان	سن مادر در این تولد زنده										وزن هنگام تولد و جنس نوزاد				زنده به دنیا آمده		مرده به دنیا آمده		روستا
	در منزل توسط ماما										وزن نشده		کمتر از ۲۵۰۰ گرم و بیشتر						
در بیمارستان با زایمانگر	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	بچه	دختر	بچه	دختر	بچه	دختر		
در منزل توسط ماما	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	بچه	دختر	بچه	دختر	بچه	دختر		
میان قمر و روستا																			
میان روستا و قمر																			
روستای اصلی																			
روستای قمر																			

- بخش اول: تعداد دختران و پسران مرده به دنیا آمده در برگه زیج حیاتی به روش چوب خطی علامت زده می شود. نوزادی که بعد از هفته ۲۲ حاملگی به دنیا آمده و هیچ یک از علائم حیاتی را ندارد (حتی یک نفس هم نکشیده و گریه نکرده است) مرده به دنیا آمده به حساب می آید
- بخش دوم: مربوط به تعداد کل نوزادان زنده متولد شده و جنس آنها بر حسب منطقه می باشد.
- بخش سوم: مربوط به وزن هنگام تولد نوزاد بر حسب جنس اوست. چنانچه وزن هنگام تولد در دست نبود می توان وزن روز دهم تولد را اندازه گرفت. زیرا بعد از تولد ، تا روز هفتم وزن نوزاد اندکی کم می شود و بعد مجدداً رو به افزایش می گذارد به طوری که درست روز دهم تولد وزن او معادل وزن روز تولدش می باشد.
- تعداد نوزادانی که وزنشان کمتر از ۲۵۰۰ گرم باشد در دو ستون اول این قسمت و آنهایی که وزنشان ۲۵۰۰ گرم یا بیشتر است در دو ستون بعدی علامت زده می شود. در دو ستون آخر این بخش، تعداد نوزادانی ثبت می شود که وزن زمان تولد آنها در دسترس نبوده است
- بخش چهارم: مربوط به سن مادر در هر تولد زنده نوزاد اوست. اگر حاصل زایمان ۲ یا چند نوزاد است (دوقلو یا بیشتر) برای هر یک از تولدهای زنده در قسمت سن مادر، یک علامت زده می شود. یعنی برای دو قلو، ۲ با علامت زده می شود. زیرا در این بخش از جدول تعداد تولدها مطرح است. در نهایت، مجموع ارقام درون ستونهای این بخش با ارقام بخشهای دوم و سوم این جدول مساوی خواهند بود.
- بخش پنجم: در بر گیرنده شرایط زایمان در بیمارستان یا منزل است. چنانچه زایمان در بیمارستان، زایشگاه یا تسهیلات زایمانی انجام شده باشد تعداد آنها در ستون مربوط، علامت زده می شود و اگر زایمان در منزل زائو انجام گرفته باشد، بر حسب اینکه کمک کننده به زایمان چه کسی است در ستونهای زیر آن علامت گذاری می شود. اگر حاصل زایمان دوقلو یا چند قلو باشد در

این بخش، فقط یک بار ثبت می شود زیرا مادر هر دو نوزاد یکی است و به این ترتیب می توان درصد چند قلو زایی را هم به دست آورد (در واقع اختلاف بین مجموع نوزادان زنده و مرده به دنیا آمده از این ستون، تعداد دوقلو و چند قلو ها را نشان می دهد) ماما های محلی و ماما های سنتی که تحصیلات رسمی مامایی را نگذرانده اند، در صورت گذراندن دوره های آموزشی ۶ ماهه ماما روستایی که توسط مرکز بهداشت شهرستان برگزار می گردد به عنوان مامای دوره دیده تلقی می شوند ولی چنانچه این دوره آموزشی را نگذرانده باشند باید به عنوان مامای دوره ندیده به حساب آیند، حتی اگر دوره های کوتاه مدت دیگری را گذرانده باشند.

زایمان در بیمارستان یا زایشگاه به مواردی اطلاق می شود که زایمان در داخل بیمارستان، زایشگاه، تسهیلات زایمانی و یا مطب پزشک انجام شده است.

زایمان در منزل: هر زایمانی که در محلی غیر از بیمارستان، زایشگاه، تسهیلات زایمانی و یا مطب پزشک انجام گرفته باشد زایمان در منزل حساب می شود. کل این جدول در واحد بهداشتی درمانی به صورت چوب خطی تکمیل می شود.

چند مثال

۱. چنانچه مادری دو قلو زائید و هر دو زنده به دنیا آمدند، در ستون مرده زایی هیچ علامتی زده نمی شود. در ستون متولدین زنده بر حسب جنس نوزاد، ۲ علامت زده می شود. در ستون سن مادر در این تولد زنده، ۲ علامت با توجه به سن مادر و در ستون شرایط زایمان بر حسب محل و کمک کننده به زایمان فقط یک علامت زده می شود.
۲. چنانچه مادری ۲ قلو زائید و هر دو مرده به دنیا آمدند. در ستون مرده زایی بر حسب جنس، ۲ علامت زده می شود، در ستون متولدین زنده هیچ علامتی ندارد، در ستون سن مادر در این تولد زنده نیز علامتی زده نمی شود و در ستون شرایط زایمان بر حسب محل زایمان و فرد کمک کننده فقط یک علامت زده می شود.
۳. چنانچه مادری دو قلو زائید و یکی از نوزادان مرده به دنیا آمد و دیگری زنده بود، در ستون مرده زایی بر حسب جنس نوزاد مرده به دنیا آمده یک علامت؛ در ستون متولدین زنده نیز بر حسب جنس نوزاد زنده متولد شده یک علامت؛ در ستون سن مادر فقط یک علامت و در ستون شرایط زایمان نیز یک علامت زده می شود.

جدول مرگ مادران به دلیل عوارض بارداری و زایمان بر حسب سن مادر و علت مرگ

جدول سوم مرگ مادران به دلیل عوارض حاملگی، زایمان و تا ۴۲ روز بعد از زایمان را بر حسب سن مادر به تفکیک منطقه و با اشاره به علت های عمده مرگ مادران (خونریزی، عفونت بعد از زایمان، مسمومیت حاملگی، بیماری های قلبی و سایر علل) نشان می دهد.

خونریزی: اگر مادری در طول بارداری یا در حین زایمان و یا تا ۴۲ روز بعد از زایمان، به علت خونریزی از مجرای زایمانی بمیرد، باید در ردیف مرگ به علت خونریزی ثبت شود.

منطقه و علت مرگ		سن (سال)									
		۱۴ تا ۱۵ سال	۱۶ سال	۱۷ تا ۱۸ سال	۱۹ سال	۲۰ تا ۲۴ سال	۲۵ تا ۲۹ سال	۳۰ تا ۳۴ سال	۳۵ تا ۳۹ سال	۴۰ تا ۴۴ سال	۴۵ تا ۴۹ سال
روستای اصلی	خونریزی										
	عفونت بعد از زایمان										
	مسمومیت حاملگی										
	بیماری های قلبی										
روستای قمر	سایر علل										
	خونریزی										
	عفونت بعد از زایمان										
	مسمومیت حاملگی										
	بیماری های قلبی										
	سایر علل										

عفونت بعد از زایمان: اگر مادری ۲ تا ۱۰ روز بعد از زایمان و به دنبال تب بیش از ۳۸ درجه سانتیگراد بمیرد باید به عنوان عفونت بعد از زایمان ثبت شود.

مسمومیت حاملگی: مسمومیت حاملگی چند علامت دارد:

- فشار خون بالاتر از حد معمول (فشار خون معمول یعنی فشار خون زن باردار تحت مراقبت در طول دوران بارداری که برایش اشکالی ایجاد نکرده است).
- ورم سراسری بدن یا ورم شدید دست ها و صورت
- وجود آلبومین در ادرار در طول دوران بارداری

چنانچه مادر بارداری با فشار خون بالا و حداقل یکی از علائم دیگر (ورم یا آلبومین ادرار) بمیرد، مرگ از مسمومیت حاملگی به حساب می آید.

بیماریهای قلبی: اگر مرگ مادر در دوران بارداری، حین زایمان یا تا ۴۲ روز بعد از زایمان به تشخیص پزشک به علت داشتن عارضه قلبی مادر باشد، در این قسمت ثبت می شود.

سایر: چنانچه مرگ مادر در دوران بارداری، حین زایمان تا ۴۲ روز بعد از زایمان به علتی غیر از چهار علت فوق باشد در ردیف سایر ثبت می شود، بغیر از موارد حوادث، قتل و خودکشی.

اگر مرگ مادر در طول بارداری، حین زایمان و یا تا ۴۲ روز پس از زایمان به علتی دیگری مثل حوادث پیش آمده باشد، نباید به عنوان مرگ مادر ثبت شود و فقط در جدول کل مرگها ثبت می گردد.

جدول مرگ بر حسب سن و جنس

در این جدول آمار مرگ در مناطق روستایی تحت پوشش به تفکیک منطقه سکونت فرد و بر حسب جنس و سن به صورت چوب خطی بر روی برگه زیج حیاتی ثبت می شود. همه مرگهایی که در محدوده واحد بهداشتی درمانی اتفاق می افتد، ثبت می گردد.

از تفکیک بر حسب	روستای اصلی		روستای غیر	
	مرد	زن	مرد	زن
کمتر از یکسال				
یکسال تا یکسال				
۱ تا ۴ سال				
۵ تا ۹ سال				
۱۰ تا ۱۴ سال				
۱۵ تا ۱۹ سال				
۲۰ تا ۲۴ سال				
۲۵ تا ۲۹ سال				
۳۰ تا ۳۴ سال				
۳۵ تا ۳۹ سال				
۴۰ تا ۴۴ سال				
۴۵ تا ۴۹ سال				
۵۰ تا ۵۴ سال				
۵۵ تا ۵۹ سال				
۶۰ تا ۶۴ سال				
۶۵ تا ۶۹ سال				
۷۰ تا ۷۴ سال				
۷۵ تا ۷۹ سال				
۸۰ تا ۸۴ سال				
۸۵ سال و بیشتر				
جمع				

وقتی گفته می شود ((کمتر از یک ماه)) یعنی از بدو تولد تا ۲۸ روزگی کامل، و ((یک ماه تا کمتر از یکسال)) یعنی از ۲۹ روزگی تا وقتی که سن کودک به ۱۱ ماه و ۲۹ روز برسد و یا در مورد ((۱ تا ۴ سال)) یعنی درست از وقتی ۳۶۵ روز از تولد کودک گذشته باشد (روز تولد یک سالگی کودک) تا زمانی که ۴ سال و ۱۱ ماه و ۲۹ روزگی او باشد و به همین ترتیب برای بقیه گروههای سنی.

جدول علت مرگ در کودکان کمتر از پنجسال

جدول پنجم، علت مرگ در کودکان کمتر از پنجسال را در خود دارد. در این جدول نیز اطلاعات به تفکیک جنس و منطقه و در هر یک از این دو برای سنین کمتر از یک ماه، یک ماه تا ۱۱ ماهه و ۱ تا ۴ ساله (با همان تعاریفی که در جدول شماره ۴ آمد) ثبت می شود. به رعایت واقع بینی و توان علمی بهورزان تنها علت هایی از مرگ کودکان زیر ۵ سال در این جدول گنجانده شده است که رسیدن به تشخیص آنها در خانه های بهداشت میسر باشد (عفونتهای تنفسی، اسهال و استفراغ، حوادث، مسمومیتها، سوختگیها، عارضه کمبود وزن هنگام تولد، نارسی نوزاد، بیماریهای قابل پیشگیری با واکسن، صدمات زایمانی، ناهنجاریهای مادرزادی و سایر علل)

برای ثبت علل مرگ در کودکان، محلهایی که بروز مرگ به علتی خاص در سنین مربوطه ناممکن می باشد، در این جدول با رنگ تیره تر مشخص شده است.

منطقه و سن		علت مرگ							
		عظریتهای طبیعی	اسهال و استفراغ	حوادث مسمومیتها سوختگیها	عارضه کمبود وزن هنگام تولد	ناهنجاریهای قابل پیشگیری با واکسن	مرگ نوزادان از صدمات زایمانی	ناهنجاریهای مادرزادی	سایر علل
روستای اصلی	کمتر از یکماه								
	یکماه تا یکسال								
	یکسال تا پنجسال								
روستای قمر	کمتر از یکماه								
	یکماه تا یکسال								
	یکسال تا پنجسال								

مرگ ناشی از عارضه کمبود وزن هنگام تولد: مرگ نوزادی که بعد از هفته سی و هفتم بارداری مادر با وزن هنگام تولد ۲۵۰۰ گرم یا کمتر به دنیا آمده است و حداکثر تا پایان اولین ماه زندگی به دلیل عوارض ناشی از این کمبود وزن هنگام تولد، مرده باشد در این قسمت ثبت می شود.

مرگ ناشی از نارسی نوزاد: مرگ نوزادی که قبل از هفته سی و هفتم بارداری مادر به دنیا آمده باشد (خواه با وزن زمان تولد کم و یا طبیعی) و تا حداکثر پایان اولین ماه زندگی به دلیل عوارض ناشی از این تولد زودرس، مرده باشد، در این قسمت ثبت می گردد.

مرگ ناشی از بیماریهای قابل پیشگیری با واکسن: شامل مرگ به علت سرخک، سیاه سرفه، کزاز، فلج اطفال، هیپاتیت B، دیفتری و سل است.

مرگ نوزاد از صدمات زایمانی: چنانچه نوزادی با علائم حیاتی (زنده) به دنیا آید، ناهنجاری مادرزادی آشکاری نداشته باشد ولی علائم حیاتی او ضعیف باشند به طوری که، به اقدامات اولیه احیاء نوزاد پاسخ ندهد و حداکثر تا یک ساعت پس از زایمان بمیرد در این قسمت علامت زده می شود.

مرگ ناشی از ناهنجاریهای مادرزادی: مرگ کودکان تا پنجسال که با علائم حیاتی به دنیا آمده باشد (زنده به دنیا آمده) چنانچه پس از تولد، ناهنجاری واضح و مشهودی داشته باشد که منجر به مرگ نوزاد گردد باید در قسمت مرگ به دلیل ناهنجاریهای مادرزادی ثبت گردد. در صورتی که ناهنجاری واضح و آشکار نداشت، تشخیص مرگ به علت ناهنجاری فقط با پزشک خواهد بود.

مرگ ناشی از حوادث، مسمومیتها و سوختگی ها: چنانچه کودک زیر پنجسال به دلیل حادثه ، مسمومیت یا سوختگی فوت کرد باید در این قسمت، ثبت گردد.

جدول پوشش تنظیم خانواده بر حسب نوع روش در آخرین روز هر فصل

جدول ششم که بعدها در تکامل و اصلاح زیج حیاتی به آن اضافه شد، به درج رقم فعالیتهای تنظیم خانواده اختصاص دارد. در این جدول اطلاعات به تفکیک ۴ مقطع مختلف زمان در سال (در پایان هر فصل) و منطقه مسکونی جمعیت تحت پوشش و بر حسب روش تنظیم خانواده ثبت می شود.

زمان منطقه و روش	۳۱ خرداد				۳۱ شهریور				۳۰ آذر				۲۹ اسفند			
	قرص	کاندوم	آی یو دی	زنان	قرص	کاندوم	آی یو دی	زنان	قرص	کاندوم	آی یو دی	زنان	قرص	کاندوم	آی یو دی	زنان
روستای اصلی	بستن لوله															
	آبیول يك ماهه															
	آبیول سه ماهه															
	سایر															
	طبیعی															
	بستن لوله															
	آبیول يك ماهه															
	آبیول سه ماهه															
	سایر															
	طبیعی															

در روز آخر هر فصل (۳۱ خرداد، ۳۱ شهریور، ۳۰ آذر و ۲۹ اسفند) ، تعداد افرادی (زن و شوهرهایی) که از هر نوع وسیله یا روش پیشگیری از حاملگی استفاده می کنند در دفتر مربوطه، شمارش شده و در محل مخصوص به خود در برگه زیج حیاتی ثبت می شود. در تنظیم این جدول، هدف وضعیت یک فصل کامل نیست بلکه فقط ماه آخر هر فصل ملاک قرار می گیرد. چنانچه فرد در آخرین روز آن ماه خاص (خرداد، شهریور، آذر و اسفند) هنوز تحت پوشش روش تنظیم خانواده باشد، به عنوان یک مورد ثبت می شود. تمام آمار ثبت شده در این قسمت تا سن ۴۹ سالگی زن ادامه دارد و بعد از آن، فرد از گروه زنان واجد شرایط حذف می شود و آمار او ثبت نمی گردد.

در این جدول، تعداد افراد ثبت می شود نه تعداد وسایلی که از آنها استفاده شده است. یعنی مثلا اگر زن یا شوهری ۵ بسته

کاندوم و یا ۵ بسته قرص دریافت کرده باشند فقط یک نفر به حساب می آید نه ۵ نفر.

تعداد افرادی که از وسیله یا روش مورد نظر استفاده می کنند باید در محل مخصوص خود ثبت شوند، نه فقط تعداد افرادی که در آن زمان وسیله دریافت کرده اند.

یعنی اگر فردی در پایان خرداد ماه، برای سه ماه بعد، قرص دریافت کرد و بهروز مطمئن بود که در سه ماه بعد قرصها را استفاده می کند در پایان آخرین روز ماه شهریور نیز باید این فرد را به حساب آورد.

در ثبت اطلاعات تنظیم خانواده جمعیت عشایر در زیج حیاتی ، در زمان بیلاق آنها در دسترس خانه های بهداشت نیستند، برای افرادی که از روش های دائمی تر مثل توبکتومی، وازکتومی، IUD و نوپلانت استفاده می کنند، می توان در دوره ای که عشایر در منطقه تحت پوشش خانه بهداشت نیستند نیز آمار آنها را به حساب آورد و در زیج حیاتی ثبت کرد. در مورد استفاده کنندگان از قرص و کاندوم، پیشنهاد می شود تعدادی بسته قرص یا کاندوم برای ماههایی که افراد در پوشش مستقیم نظام شبکه نیستند در اختیار آنها قرار گیرد و تا زمانی که راه حلی کاربردی برای یافتن داده های صحیح از زمان بیلاق عشایر به دست نیامده است، ناچار فقط به ثبت داده بر اساس وسایل در یافت شده اکتفا می گردد.

جدول مصرف نمک ید دار

در این جدول با توجه به سرشماری اول سال، تعداد خانوارهای تحت پوشش ثبت می گردد و بر اساس تست نمک خانوار در زمان سرشماری مشخص می شود که چه تعداد خانوار از نمک یددار استفاده می کنند.

منطقه	تعداد خانوار تحت پوشش	تعداد خانوار مصرف کننده نمک یددار
روستای اصلی		
روستای قمر		

در خانه های بهداشت به غیر از جدول مربوط به آمار جمعیت تحت پوشش به تفکیک سن و جنس و دوا بر متحد المرکز زیج حیاتی و جدول تنظیم خانواده که داده ها به عدد در آنها ثبت می شود در بقیه جداول به صورت چوب خطی ثبت می گردد.

در ابتدای هر سال باید زیج های حیاتی سال قبل خانه های بهداشت، یا پایگاههای بهداشت روستایی از تمام آن مراکز جمع آوری گردد و عینا وارد رایانه شود و دیسکت اطلاعاتی آن حداکثر تا پایان اردیبهشت ماه به مرکز توسعه شبکه و ارتقاء سلامت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ارسال گردد.

تمامی اطلاعات زیج های حیاتی باید توسط مسئول بهداشت خانواده و مسئول واحد گسترش شهرستان کنترل و زیج حیاتی وسیله ای مناسب برای ثبت و ارائه داده هایی است که از نظر برنامه ریزی، پایش عملیات و نظارت بر نحوه پیشرفت کارهای اساسی می باشد. تجربه نشان داده است که بهورزان در ثبت کردن این داده ها بر زیج با مشکل روبرو نیستند و هرگاه که نظارت بر کار آنان بدرستی انجام گرفته، دقت اطلاعات ثبت شده نیز قابل اعتماد بوده است.

موارد همخوانی جداول زیج حیاتی

همخوانی جداول زیج حیاتی یکی از مهمترین مواردی است که در تکمیل زیج حیاتی بایستی رعایت گردد در یک زیج حیاتی بایستی:

۱- جدول جمعیت بر حسب سن و جنس با فرمهای جمعیتی که بر اساس سرشماری اول سال استخراج شده است همخوانی داشته باشد.

۲- تعداد تولد زنده در قسمت زرد رنگ دایره وسط با تعداد تولد ثبت شده در جدول تولد بر حسب وزن و جنس نوزاد یکی باشد.

۳- تعداد تولد زنده با تعداد کودک وزن شده و وزن نشده و سن مادر در جدول بالا یکسان باشد.

۴- تعداد مرده به دنیا آمده و زنده متولد شده با توجه به قلو زاییها با شرایط زایمان همخوانی داشته باشد.

۵- تعداد مرگ کمتر از یکسال که در دایره وسط در قسمت صورتی رنگ نوشته شده است با تعداد مرگ همین گروه سنی در جدول مرگ بر حسب سن و جنس و علت مرگ در کودکان کمتر از پنج سال همخوانی داشته باشد.

۶- تعداد مرگ کودکان یکسال تا کمتر از پنجسال که در دایره سبز رنگ نوشته می شود باید با تعداد مرگ کودک زیر پنجسال جدول مرگ بر حسب سن و جنس و جدول علت مرگ در کودکان زیر پنجسال همخوانی داشته باشد.

۷- تعداد مرگ بالای پنجسال که در دایره وسط در بخش آبی رنگ نوشته می شود بایستی با تعداد مرگ در جدول مرگ بر حسب سن و جنس یکسان باشد.

۸- تعداد کل مرگهایی که در زیج حیاتی ثبت می شود (حتی مرده زایی) با در نظر گرفتن تاریخ فوت و سن متوفی و علت فوت مخصوصا در کودکان زیر ۵ سال باید با فرم مخصوص ثبت موارد فوت که بصورت ماهانه به واحد آمار ارسال می گردد یکی باشد.

۹- علاوه بر این تعداد کل مرگها با فرم ثبت وقایع حیاتی نیز باید همخوانی داشته باشد.

۱۰- اعداد ثبت شده در جدول پوشش تنظیم خانواده باید با قسمت موارد تحت پوشش فرمهای تنظیم خانواده که بصورت فصلی برای مرکز بهداشت فرستاده می شود و همچنین دفاتر تنظیم خانواده یکسان باشد.

نحوه محاسبه سن افراد

مطلب مهم در تکمیل زیج نحوه محاسبه سن افراد است.

فرد زیر یکسال به شخصی اطلاق می شود که سن وی کمتر از ۱۱ ماه و ۲۹ روز باشد.

افراد گروه ۱ تا ۴ سال افرادی هستند که سن آنها بین ۱۲ ماه کامل تا پایان ۴ سالگی (۴ سال و ۱۱ ماه و ۲۹ روز) است.

گروه ۵ تا ۹ ساله نیز افرادی هستند که سن آنها بین ۵ سال کامل تا ۹ سال و ۱۱ ماه و ۲۹ روز است.

برای محاسبه سن افراد در یک زمان خاص باید تاریخی را که می خواهیم سن افراد را محاسبه نماییم و تاریخ تولد فرد را به تفکیک روز، ماه و سال نوشته و سپس عدد مربوط به روز ، ماه و سال را به ترتیب از عددهای مزبور در تاریخ محاسبه کم کنیم. چنانچه تفریق عددهای مربوط به روز و ماه تاریخ ولادت از تاریخ محاسبه سن به دلیل بزرگتر بودن هر یک از این اعداد ممکن نباشد به سادگی می توان با خرد کردن یک ماه به ۳۰ روز و یا یک سال به ۱۲ ماه، به روز یا ماه تاریخ محاسبه اضافه کرد.

مثال : تاریخ تولد فردی ۶۱/۷/۲۰ است، سن او را در تاریخ ۸۰/۵/۱۰ محاسبه کنید.

$$۸۰/۵/۱۰ - ۶۱/۷/۲۰ = ۸۰/۴/۴۰ - ۶۱/۷/۲۰ = ۷۹/۱۶/۴۰ - ۶۱/۷/۲۰ = ۱۸/۹/۲۰$$